

TADEUSZ NOWAK*

 <https://orcid.org/0000-0002-9074-8201>

Uniwersytet Łódzki

POTOMKOWIE BORUTY – BORUCCY Z BORUCIC W ZIEMI ŁĘCZYCKIEJ

Niniejszy artykuł stawia sobie za cel przedstawienie dziejów drobnoszlacheckiej rodziny Boruckich z Borucic w Łęczyckiem w okresie późnego średniowiecza i w XVI w. W końcowej części artykułu rozważona zostanie kwestia dotycząca ewentualnych powiązań pewnych faktów z dziejów omawianej rodziny z powstałymi w epoce nowożytniej opowieściami o diable Borucie.

Z góry trzeba zastrzec, że przeprowadzona kwerenda źródłowa ma charakter wybiórczy, zwłaszcza w przypadku licznych już ksiąg grodzkich i ziemskich pochodzących z XVI w. W odniesieniu jednak do wspomnianego stulecia wykorzystanie rejestrów poborowych pozwala uchwycić właścicieli poszczególnych działów ziemi w Borucicach świadczących podatki do skarbu królewskiego¹. Niemniej z pewnością dalsze poszukiwania źródłowe umożliwią w przyszłości ustalenie wielu interesujących faktów dotyczących Boruckich, w których posiadaniu znajdowała się wieś Borucice.

Informacje o Boruckich z Borucic w Łęczyckiem w czasach jagiellońskich pochodzą głównie z rękopiśmiennych źródeł, wspomniana rodzina praktycznie nie była bowiem znana autorom herbarzy. Dość powiedzieć, że w herbarzu Adama Bonieckiego odnotowane zostały tylko dane pochodzące z rejestru poborowego z 1576 r.

* Tadeusz Nowak – dr hab., prof. UŁ, historyk mediewista, kierownik Katedry Historii Średniowiecznej Instytutu Historii Uniwersytetu Łódzkiego; ul. A. Kamińskiego 27a, 90-219 Łódź; e-mail: tadeuszn55@interia.pl. Zainteresowania: dzieje wojskowości w Polsce średniowiecznej, średniowieczne osadnictwo, struktura własności ziemskiej w Polsce centralnej, dzieje miast i mieszczaństwa w Polsce środkowej do końca XVI wieku, społeczeństwo szlacheckie w późnym średniowieczu.

¹ Wykorzystane zostały rejestry poborowe z lat: 1534, 1536, 1540, 1543, 1552, 1564, 1566, 1573, 1576 oraz z lat 1580–1583 i 1590 roku; AGAD, Archiwum Skarbu Koronnego, ks. 14–16.

Intersujące są początki łączyckiej miejscowości noszącej nazwę Borucice. Geneza tej wsi wiąże się z dziejami osady o nazwie Sobiesławice, o której pierwsza wzmianka źródłowa pochodzi z 1385 r.² Borucice powstały w następstwie podziałów własnościowych wsi Sobiesławice. Jednym z dziedziców Sobiesławic był Boruta. Pozostawił on trzech synów zwanych Borucicami, toteż znajdująca się w ich posiadaniu część Sobiesławic przyjęła nazwę Borucice, która po raz pierwszy odnotowana została w 1423 r.³ Z pozostałych części Sobiesławic wytworzyły się w zbliżonym czasie wsie Pilichy i Szłapy, które swoje miana otrzymały od przydomków noszonych przez dziedziców Sobiesławic⁴. Nazwa Sobiesławice występowała jeszcze przez pewien czas wraz z trzema nowymi nazwami osad, ale powoli zanikała, tym samym brak już jej w księdze uposażenia arcybiskupstwa gnieźnieńskiego Jana Łaskiego, powstałej w latach 1511–1523.

Boruta z Sobiesławic występował kilkakrotnie w latach 1385–1399, przeważnie jako świadek lub jedna ze stron toczonych sporów w drobnych sprawach⁵. Synami Boruty byli Jakusz, Paweł i Andrzej⁶. Jakusz Borucic z Sobiesławic znany jest z zapiski pochodzącej z 1419 r., ale zapewne jest postacią identyczną z Jakuszem z Sobiesławic, wzmiankowanym już w 1411 r.⁷ Paweł Borucic z Sobiesławic pojawił się w źródłach w 1416 r.⁸ Z kolei Andrzeja Borucica odnotowano w 1421 r.⁹ Ponadto już w 1390 r. wraz z Borutą z Sobiesławic wymieniony został jego bratanek, choć pisarz nie wyszczególnił jego imienia. Przypuszczalnie był to Pakosz z Sobiesławic, występujący w 1421 r. Z pewnością ten sam Pakosz w 1423 r. pisał się z Borucic¹⁰. Znana jest także córka Pakosza, Małgorzata, która przed 1432 r. wyszła za mąż za Mikołaja z Bielic, a jej posag liczył 18 grzywien¹¹.

Na początku lat 50. XV w. występował Stanisław zwany Gawron z Borucic. Tenże Stanisław Gawron z Sobiesławic alias Borucic odnotowany został także na początku lat 60. XV w.¹²

² S. Zajączkowski, S. M. Zajączkowski, *Materiały do słownika geograficzno-historycznego dawnych ziem łączyckiej i sieradzkiej do 1400 roku*, cz. 2, Łódź 1970, s. 107.

³ AGAD, Księgi łączyckie ziemskie (dalej: ŁZ), ks. 7, k. 38; T. Nowak, *Zaplecze osadnicze średniowiecznej Łęczycy*, [w:] *Łęczycza. Dzieje miasta w średniowieczu i w XX wieku. Suplement do monografii miasta*, red. J. Szymczak, Łęczycza–Łódź 2003, s. 109.

⁴ T. Nowak, *Zaplecze osadnicze średniowiecznej Łęczycy*, s. 112, 114.

⁵ Księgi sądowe łączyckie od 1385 do 1419, cz. 1–2, [w:] Teki A. Pawińskiego, t. 3–4 (dalej: PKŁ), Warszawa 1897, cz. 1, nr 6, 1799, 2099, 6162.

⁶ T. Nowak, *Własność ziemska w ziemi łączyckiej w czasach Władysława Jagiełły*, Łódź 2003, s. 162.

⁷ AGAD, ŁZ, ks. 5, k. 127; AGAD, ŁZ, ks. 6, k. 410v.

⁸ AGAD, ŁZ, ks. 6, k. 90v.

⁹ AGAD, ŁZ, ks. 6, k. 615v.

¹⁰ PKŁ, cz. 1, nr 1799; AGAD, ŁZ, ks. 6, k. 615; AGAD, ŁZ, ks. 7, k. 38.

¹¹ AGAD, ŁZ, ks. 10, k. 17v.

¹² AGAD, ŁZ, ks. 1, k. 476v; AGAD, Księgi łączyckie grodzkie (dalej: ŁG), ks. 1, k. 160. Być może

W 1462 r. przed sądem grodzkim zeznali podział dóbr Mikołaj Grad, Michał i Stanisław, bracia rodzeni z Borucic. Mikołaj otrzymał trzecią część rodzinnej majątności w Borucicach, a Michał ze Stanisławem dwie części. Mikołaj Grad zastawił natychmiast swój dział za 8 florenów węgierskich Marcinowi z Borucic¹³. Wspomniany Mikołaj zwany Grad z Borucic znany jest jeszcze w 1476 r., kiedy to uzgodnił zamianę dóbr z Janem Kortyzanem z Gawron h. Rola. Mikołaj przekazał swą majątność w Borucicach Janowi Kortyzanowi, a w zamian otrzymał nieużytki zwane Pisanki położone koło Kozub i dopłatę 100 grzywien¹⁴. Zapewne jednak powyższa umowa nie weszła ostatecznie w życie, nie dysponujemy bowiem wiadomościami źródłowymi o posiadaniu przez Jana Kortyzana dóbr w Borucicach.

Uczestniczący w podziale z 1462 r. Michał z Borucic pojawił się w zapiskach sądowych także w 1465 r.¹⁵ Z kolei wzmiankowany powyżej Marcin z Borucic znany jest jeszcze w 1468 r.¹⁶

Zapewne w latach 60. i 70. XV w. występowało w Borucicach więcej współwłaścicieli noszących imię Stanisław. Jeden z nich przeniósł się do Łęczycy i został tamtejszym mieszczaninem. Jego siostrą była Anna, żona Marcina ze Słunaw. Szlachetny Stanisław z Borucic alias mieszczanin z Łęczycy 15 lipca 1466 r. wypłacił swemu szwagrowi posag i wyprawę za siostrę Annę¹⁷. Stanisław z Borucic zmarł przed 1478 r., gdyż we wspomnianym roku występowała wdowa po nim, Dorota¹⁸. Posiadamy kilka innych informacji o Dorocie z Borucic: w 1469 r. pisała się z Borucic i Sobiesławic, a w 1471 r. z Borucic. Wyszła ponownie za mąż za szlachetnego Jana, sołtysa z Rdutowa. W 1476 r. zeznała 24 grzywny posagu Małgorzacie, żonie Adama z Astachowic, a w 1477 r. wypłaciła jej 14 grzywien. Zapewne jeszcze w 1480 r. zalegała z płatnościami pozostałych 10 grzywien¹⁹.

Inny już Stanisław z Borucic w 1479 r. pozwał do sądu Marcina ze Słunaw, ale sprawa została odroczone, ponieważ Marcin nie miał jeszcze lat sprawnych. Stanisław z Borucic w 1479 r. toczył także proces z Małgorzatą z Borucic, żoną Jana z Gołędzkiego h. Sulima²⁰. Stanisław wzmiankowany był także w 1480 r.²¹

Małgorzata z Borucic poślubiła Jana z Gołędzkiego, który w 1468 r., za zgodą ojca Bogusza z Gołędzkiego, zapisał żonie 40 grzywien oprawy (22 grzywny posagu

Stanisław Gawron był synem Mikołaja Gawrona z Sobiesławic, który w źródłach pojawiał się w latach 1394–1427; zob. T. Nowak, *Własność ziemska w ziemi łączyckiej w czasach Władysława Jagiełły*, s. 162.

¹³ AGAD, ŁG, ks. 1, k. 12.

¹⁴ AGAD, ŁG, ks. 4, k. 52v–53.

¹⁵ AGAD, ŁG, ks. 2, k. 314v.

¹⁶ AGAD, ŁG, ks. 1, k. 173v.

¹⁷ AGAD, ŁG, ks. 2, k. 380v.

¹⁸ AGAD, ŁG, ks. 5, k. 39.

¹⁹ AGAD, ŁZ, ks. 13, k. 157v, 285v; AGAD, ŁZ, ks. 14, k. 32v, 56; AGAD, ŁG, ks. 5, k. 5, 39, 758v.

²⁰ AGAD, ŁZ, ks. 14, k. 123, 144.

²¹ AGAD, ŁZ, ks. 14, k. 182v.

i 18 grzywien wiana) na połowie dóbr w Gołędzkim. Małgorzata z Borucic, żona Jana z Gołędzkiego, występowała jeszcze w 1480 r., kiedy to na mocy decyzji sądu powinna zwrócić zagrodnika Mikołaja z dobrami wartości 10 grzywien Krystynie z Golbic alias Dąbrowy²².

Z lat 70. XV w. znani są także inni dziedzice z Borucic. Piotr z Borucic w 1476 r. wziął w zastaw za 30 grzywien cztery i pół łanu w Nowej Wsi od Elżbiety, wdowy po Bartłomieju z Odechowa, i jej synów, Jana i Mikołaja. Z zapiski z 1479 r. wynika, że żoną Piotra z Borucic była Anna z Gębic²³. Anna była córką Wojciecha z Gębic i Tymienicy h. Łazęka (Jastrzębiec).

Jan z Borucic, znany co najmniej od 1478 r., zasiadał w sądzie ziemskim w Łęczycy 1 stycznia 1479 r. na miejscu podsędka²⁴. Jan występował jeszcze w późniejszym czasie, m.in. w latach: 1484, 1485, 1487, 1488²⁵.

Również już w latach 70. XV w. występował Jakub z Borucic. W 1485 r. Jakub toczył spór z Janem z Woli Małej (ob. Wólka Lizigódź) o 20 grzywien posagu. Zapewne wdową po tymże Jakubie z Borucic była Anna, która w 1506 r. zastawiła Jakubowi zwanemu Rozdzuch z Golbic za 3 grzywny należące do jej oprawy dwa zagony roli pod położone pod Borowem i trzy zagony łąki zwanej Ustawiska pod Szłapami. Zgodę na powyższy zastaw wyrazili jej męscy krewni, a mianowicie brat rodzony Wojciech z Rzędkowa i brat stryjeczny Wojciech z Jarochowa. Pozwala to wywieść pochodzenie Anny z rodu Lubów²⁶.

Być może z Borucic wywodził się Paweł z Krzyżanek. Z pewnością łączyły go bliskie związki rodzinne z dziedzicami Borucic, odziedziczył on bowiem dział w tej wsi po śmierci bratanka, Piotra z Borucic. Paweł z Borucic i Krzyżanek prawdopodobnie w 1468 r. zastawił przypadły mu tytułem spadkobrania dział za 4 grzywny Andrzejowi z Borucic²⁷.

Kolejny ze współwłaścicieli Borucic, Andrzej, uchwytny jest w materiale źródłowym przez ponad 40 lat. Andrzej z Borucic przed 1476 r. poślubił Dorotę, siostrę Świętosława z Leszna. Zapewne ten sam Andrzej z Borucic w 1510 r. zapisał swej ostatniej żonie, Annie, 16 grzywien posagu i wiana na połowie swych dóbr w Borucicach. Rozłożony na roczne raty posag Andrzejowi wypłacał Jakub z Kręciszek, a zatem z tej wsi wywodziła się Anna²⁸. Andrzej w 1487 r. zastawił za 3 grzywny dział w Boru-

²² AGAD, ŁG, ks. 1, k. 462v; AGAD, ŁZ, ks. 14, k. 162; T. Nowak, T. Pietras, *Łęczycy współrodowcy Oporowskich herbu Sulima do początku XVI wieku*, Łódź 2016, s. 59.

²³ AGAD, ŁG, ks. 4, k. 59v; AGAD, ŁG, ks. 14, k. 149v.

²⁴ AGAD, ŁZ, ks. 14, k. 105.

²⁵ AGAD, ŁG, ks. 5, k. 39v; AGAD, ŁZ, ks. 14, k. 274, 332v, 429; AGAD, ŁZ, ks. 15, k. 18.

²⁶ AGAD, ŁZ, ks. 14, k. 145v; AGAD, Księgi orłowskie ziemskie, ks. 3, k. 18, 52v, 75v; AGAD, ŁG, ks. 9, k. 608v.

²⁷ AGAD, ŁG, ks. 5, k. 53v.

²⁸ AGAD, ŁG, ks. 4, k. 7-7v; AGAD, ŁG, ks. 11, k. 134v-135.

cicach zwany Gradowizna Mikołajowi z Borucic, swemu bratu rodzonemu. Andrzej jeszcze w 1513 r. przeprowadził zamianę dóbr w Borucicach z Małgorzatą Jeleniową z Borucic. Otrzymał on od Małgorzaty cztery zagony roli na długość półtorej staji, położone za należącą do niego stodołą, oraz trzy zagony ogrodu, usytuowane obok jego stawku. Z kolei Andrzej przekazał Małgorzacie osiem zagonów obok granic wsi Szłapy i dopłacił jej 1 kopę groszy²⁹.

Dla określenia kręgu rodzinnego Andrzeja i jego brata rodzzonego Mikołaja ważne są zapiski pochodzące z 1481 r. Boruta z Borucic wypłacił swej córce Katarzynie cały posąg z ojcowizny i macierzyzny, toteż odstąpiła ona od tych dóbr na rzecz ojca. Zgodę na złożoną przez Katarzynę z Borucic rezygnację wyrazili jej brat cioteczny Stanisław z Cygan i jej brat rodzony Mikołaj z Borucic. Następnie Boruta z Borucic zeznał, że cały swój dział w Borucicach zastawił za 100 grzywien swemu bratankowi rodzonemu Mikołajowi z Borucic, przy czym jeśli na Nowy Rok nie dokona wykupu, to Mikołaj wspomniane dobra będzie posiadał wiecześnie³⁰. Mikołaj z Borucic występował w źródłach z początku XVI w. W 1502 r. odnajdujemy wzmiankę o jego chorobie, która zapewne przyczyniła się do jego śmierci, jest to bowiem ostatnia informacja o nim jako osobie żyjącej³¹. Proces toczony przez Mikołaja z Anną z Gostkowa, żoną Stanisława z Małachowic, przeszedł na jego syna – Jana. Sąd ze względu na małoletność Jana odroczył sprawę na siedem lat – aż do osiągnięcia przez niego lat sprawnych³².

Jan z Borucic, syn Mikołaja, w 1506 r. wyposażył posagiem w wysokości 10 grzywien swą siostrę Dorotę, żonę Pawła z Pruszek. Wspomniana suma miała zostać wypłacona w rocznych ratach wynoszących 2 grzywny³³. Zapewne tenże Jan z Borucic występował w późniejszym czasie z przydomkiem Duk. W 1512 r. Jan zwany Duk oskarżany był o najście domu i zranienie kmiecia Stanisława we wsi Pilichy. Również w tym samym roku zeznał on 5 grzywien za zadane rany Mikołajowi zwanemu Dzielimięsko z Pruszek³⁴. Z kolei w 1513 r. toczyła się sprawa przeciwko Janowi Dukowi o gwałtowne wtargnięcie do domu Jakuba Jelenia w Borucicach i zadanie mu ośmiu ran³⁵.

Bratem Jana Duka był Bernard, wzmiankowany w 1513 r., a drugą siostrą Anna, żona Stanisława zwanego Pykart z Pruszek. W 1514 r. Jan i Bernard zwani Dukowicze zobowiązali się do wypłacenia szwagrowi posagu wartości 10 grzywien za swą siostrę³⁶. W rejestrze poborowym z 1534 r. Bernard Dukowicz wymieniony został

²⁹ AGAD, ŁG, ks. 1, k. 320; AGAD, ŁG, ks. 11, k. 637.

³⁰ AGAD, ŁG, ks. 6, k. 119v–120.

³¹ AGAD, ŁG, ks. 6, k. 894; AGAD, ŁG, ks. 9, k. 2v; AGAD, ŁZ, ks. 15, k. 285v.

³² AGAD, ŁZ, ks. 15, k. 310v.

³³ AGAD, ŁG, ks. 9, k. 635.

³⁴ AGAD, ŁG, ks. 11, k. 499, 537v, 554, 581v.

³⁵ AGAD, ŁG, ks. 11, k. 688.

³⁶ AGAD, ŁG, ks. 11, k. 689, 756.

jako płatnik podatku z trzech kwart roli, ale w kolejnych wykazach poborowych, do 1552 r., występował jako właściciel półtorej kwarty. Również półtorej kwarty roli posiadał w latach 1536–1543 Andrzej Dukowicz. Brak we wspomnianych wykazach Jana Duka (Dukowicza) i podział działu Bernarda na połowę sugerują, że Andrzej Dukowicz był synem Jana Duka i stryj Bernard wydzielił mu po osiągnięciu przez niego lat sprawnych połowę rodzinnych dóbr.

Kolejne pokolenie stanowili bracia Tomasz i Wawrzyniec, których uznać można hipotetycznie za synów Dobiesława. Tomasz Borucki w 1554 r. zapisał żonie Agnieszce, córce Jana Kurzejamskiego, po 20 grzywien posagu i wiana na połowie swych dóbr w Borucicach. Tomasz wziął także w zastaw za 4 grzywny dział od swego brata Wawrzyńca, który przysługiwał mu z tytułu podziału rodzinnych dóbr. Wawrzyniec Borucki zwany Duk wzmiankowany był także w 1556 r.³⁷

Ważne dla ustalenia powiązań rodzinnych Boruckich jest też określenie Bernarda Dukowicza jako bratanka Andrzeja. Już w 1513 r. Andrzej i Jan Dukowicze spłacali pewne sumy posagowe Prędocie z Małachowic, który dochodził na nich 70 grzywien wniesionych do Borucic przez jego ciotkę Stanię.³⁸

Synowie Andrzeja Boruckiego z Borucic zwanego Duk 23 sierpnia 1535 r. przeprowadzili podział majątkowy. Polegał on na wydzieleniu działu najstarszemu z braci, Wojciechowi, który otrzymał część placu ojcystego z czarną izbą i przynależnościami. Pozostali synowie, Łukasz, Walenty, Stanisław i Maciej, nadal pozostawali w niedziale majątkowym.³⁹ Zapewne Andrzej Duk miał więcej synów, prawdopodobnie byli nimi Jan Duk, Andrzej i Mikołaj. Jan Duk został przed 1534 r. zabity przez Jana Boruckiego zwanego Troska. W 1534 r. Andrzej Borucki otrzymał pozostałe 4 grzywny z tytułu 40 grzywien należnej główszczyzny od Jana Troski i poręczył za swoich braci rodzonych – Mikołaja i Walentego Boruckich. Również w 1534 r. Andrzej i Walenty, bracia rodzeni z Borucic, poręczając za nieobecnego brata, skwitowali Wojciecha z Borucic z pieniędzy otrzymanych przez niego od Jana Troski z tytułu główszczyzny.⁴⁰

W rejestrach poborowych z lat 1534–1552 jedynie Wojciech, syn Andrzeja, był wymieniany jako właściciel trzech kwart roli. Dopiero w 1564 r. odnotowani zostali, oprócz Wojciecha Duka, jego bracia Walenty Duk i Maciej Duk. W tym czasie nie żył już kolejny z ich braci, Łukasz Duk, który zmarł przed 1556 r., pozostawiając po sobie owdowiałą żonę Agnieszkę i nieletnie dzieci. Synem Łukasza Duka był jego imiennik, świadczący pobór w latach 1573–1590. Był on jednym z dziedziców po stryju Macieju Duku, toteż w 1576 r. płacił wraz z innymi sukcesorami pobór z jednego łanu

³⁷ AGAD, ŁG, ks. 38, k. 475–475v, 635–635v; AGAD, ŁG, ks. 40, k. 241v–242.

³⁸ AGAD, ŁG, ks. 11, k. 603. Prędota był wnukiem Bartłomieja z Małachowic (zm. po 1436), a zatem Stanieta mogła być córką wspomnianego Bartłomieja. Małżeństwo Staniety z dziedzicem z Borucic zawarte zostało zapewne przed 1450 r.

³⁹ AGAD, ŁG, ks. 20a, k. 581v–582.

⁴⁰ AGAD, ŁG, ks. 20a, k. 12, 33.

ziemi⁴¹. Z kolei synem i sukcesorem Wojciecha Duka był Paweł, świadczący w latach 1573–1590 podatki z półtorej kwarty roli.

Z pozostałych synów Andrzeja Duka pewną karierę zrobił Walenty Borucki, który w 1555 r. pełnił funkcję starosty rzgowskiego. Znalazł zatrudnienie w administracji dóbr pabianickich, należących do kapituły krakowskiej, a pełniona funkcja pozwoliła mu zgromadzić pewne zasoby finansowe. W 1555 r. wziął w zastaw za 20 grzywien od brata Macieja Boruckiego cały jego dział w Borucicach wraz z posiadanymi przez niego wszystkimi zastawami. W tym samym roku kupił za 20 grzywien od Dobiesława Boruckiego plac w Borucicach, sąsiadujący z jego własnym placem, wraz z dziewięcioma zagonami roli rozciągającej się do granic szląpskich. Ponadto otrzymał od tegoż Dobiesława w zastaw za 17 grzywien cztery zagony roli w trzech polach ciągnących się w kierunku południowym⁴². Wdową po Walentym była Agnieszka, która w latach 1573–1580 płaćiła pobór z trzech czwartych łąnu.

Oprócz rodziny Duków dobra w Borucicach od schyłku XV do końca XVI w. posiadały spowinowacone ze sobą rodziny noszące przydomki Troska i Jeleń. Jak już wspominaliśmy, Małgorzata Jeleniowa z Borucic, żona Jakuba z Wyszek, w 1513 r. przeprowadziła zamianę dóbr z Andrzejem z Borucic, otrzymując na tę transakcję zgodę ze strony męża i swego brata stryjecznego rodzonego Jana Troski z Borucic⁴³. Podobnie w 1509 r. na pewien zastaw ze strony Małgorzaty zgodę wyrazili jej mąż i brat stryjeczny Jan z Borucic⁴⁴.

Jan Troska jest zapewne postacią identyczną z występującym w latach 1505 i 1507 Janem z Borucic⁴⁵. Być może Jana Troskę z Borucic łączyły więzy pokrewieństwa z rodziną Duków z Borucic, on także bowiem w 1513 r. zeznał 1 kopę i 7 groszy Prędocie z Małachowic z tytułu spłaty posagu wniesionego do Borucic przez Staniętę, ciotkę tegoż Prędoty⁴⁶. Jan Troska jeszcze w latach 1534–1540 wymieniany był w rejestrach podatków jako płatnik poboru z jednego łąnu ziemi. Jego sukcesorem był Dobiesław Troska świadczący powyższy podatek w latach 1543–1573. W drugiej połowie XVI w. Troskowie opodatkowani byli tylko z połowy łąnu, co wiązać należy ze sprzedażą części posiadanych dóbr przez Dobiesława, o czym już powyżej wzmiankowano. Dobiesław Borucki zwany też Dobek żonaty był z Zofią, córką Macieja Pruskowskiego⁴⁷. Trzecie pokolenie omawianej rodziny reprezentował Jan, syn Dobiesława, odnotowany w wykazach podatkowych w latach 1576–1590.

Małgorzata z Borucic, siostra stryjeczna Jana Troski, wyszła za mąż za Jakuba z Wyszek zwanego Jeleń. Wspomniane małżeństwo zawarte zostało zapewne przed

⁴¹ AGAD, ŁG, ks. 40, k. 242–242.

⁴² AGAD, ŁG, ks. 39, k. 43–43v, 173v–174v, 174v–175.

⁴³ AGAD, ŁG, ks. 11, k. 637.

⁴⁴ AGAD, ŁG, ks. 11, k. 169v.

⁴⁵ AGAD, ŁG, ks. 9, k. 446; AGAD, ŁG, ks. 11, k. 17v.

⁴⁶ AGAD, ŁG, ks. 11, k. 603.

⁴⁷ AGAD, ŁG, ks. 38, k. 160–161v.

1488 r., ponieważ w wymienionym roku Jakub z Borucic zwany Jeleń, odstąpił posiadany zastaw w Pilichach za 40 grzywien Wojciechowi z Pilichów. Jakub z Borucic zwany Jeleń pisał się z Borucic także w 1492 r.⁴⁸ Dziećmi Jakuba i Małgorzaty byli synowie Jan, Paweł i Łukasz oraz córka Jadwiga, żona Kaspra Żakowskiego zwanego Tymon. W 1534 r. jako płatnicy podatku z posiadanej połowy łąnu wymienieni zostali Paweł Jeleń i jego matka, a więc Małgorzata, wdowa po Jakubie Jeleniu. W 1554 r. Paweł i Łukasz oraz ich bratanek Wojciech, syn zmarłego już Jana, wypłacili posag i wyprawę swej siostrze Jadwidze Żakowskiej⁴⁹. Łukasz Jeleń wraz z bratankiem świadczyli podatek na rzecz państwa w 1564 i 1566 r. Z kolei w latach 1573–1590 obowiązek ten wypełniali już Jakub i Walenty Jeleniowie, świadcząc z działu zmarłego Łukasza Jelenia.

Zapewne w Borucicach drobne działki mogły posiadać także inne osoby, które trudno powiązać z rodzinami noszącymi przydomki Duk, Troska lub Jeleń. Na przykład w 1507 r. Jadwiga z Dzieciołowa i Borucic, żona Mikołaja z Mniewa, nadała swe dobra ojczyste i macierzyste w Dzieciołowie i Borucicach swemu mężowi, z wyjątkiem dwóch łąnów w Dzieciołowie⁵⁰. Z kolei w 1514 r. Agnieszka, żona Michała zwanego Kostrzewa z Moraczewa, cały swój dział w Borucicach zastawiła za 14 grzywien Jakubowi zwanemu Rozdzuch z Golbic⁵¹.

Zaprezentowani powyżej dziedzice z Borucic w wykazach podatków z XVI w. wyszczególniani byli w gronie szlachty zagrodowej. Taki stan rzeczy istniał także w początkach XVI w. Z opisu parafii Siedlec i Sławoszew z około 1518 r. wynika, że w Borucicach funkcjonowały przede wszystkim gospodarstwa szlachty uprawiającej ziemię na własny użytek. We wsi mieszkali też nieliczni zagrodnicy. Interesująca była sprawa przynależności osady do istniejącej w tym czasie organizacji parafialnej. Dwory szlacheckie i należące do nich role folwarczne wchodziły w skład parafii Sławoszew, natomiast zagrodnicy z Borucic podlegali parafii w Siedlcu. W konsekwencji powyższej sytuacji szlachta świadczyła z ról folwarcznych dziesięcinę snopową plebanowi w Sławoszewie, który także pobierał ją z innych ról w Borucicach. Z kolei zagrodnicy płacili po 0,5 grosza plebanowi w Siedlcu⁵².

Również w źródłach pochodzących z XV w. napotykamy niekiedy na wzmianki o zagrodnikach przebywających w Borucicach. Na przykład w 1480 r. szlachcic Andrzej z Borucic poręczył 2 grzywny za zagrodnika Mikołaja zwanego Gołąbek z Borucic i za drugiego Mikołaja zwanego Mado z Borucic⁵³.

⁴⁸ AGAD, ŁG, ks. 7, k. 556v; AGAD, ŁG, ks. 8, k. 283.

⁴⁹ AGAD, ŁG, ks. 38, k. 394v–395.

⁵⁰ AGAD, ŁG, ks. 11, k. 62v.

⁵¹ AGAD, ŁG, ks. 11, k. 760–761.

⁵² J. Łaski, *Liber beneficiorum archidiecezji gnieźnieńskiej*, t. 2, wyd. J. Łukowski, Gniezno 1881, s. 434–435, 465–466.

⁵³ AGAD, ŁZ, ks. 14, k. 185.

Z dziejami Łęczycy wiąże się osoba Macieja Boruckiego, syna Andrzeja, jednego z przedstawicieli rodziny Duków. Znanych jest kilka epizodów związanych z zatargami i konfliktami, niekiedy o krwawym charakterze, w których uczestniczył Borucki. W 1541 r. Maciej okazał w sądzie grodzkim dwie rany krwawe, które zadał mu Łukasz Borucki zwany Jeleń⁵⁴. W powyższym wydarzeniu widzimy dalszy ciąg zadawnionych konfliktów między rodzinami szlacheckimi w Borucicach noszącymi przydomki Duk i Jeleń. W 1554 r. Maciej Borucki zwany Duk okazał we wspomnianym sądzie ranę zadaną mu przez Macieja Borowskiego zwanego Kasztelanik. W powyższym zatargu ucierpiał ponadto sługa Macieja, który również demonstrował swe rany otrzymane z rąk wspomnianego Kasztelanika. Sprawą interesującą jest, iż sługą Macieja był opatrny (*prouidus*) syn szlachetnego (*nobilis*) Pawła Jackowskiego zwanego Wypych⁵⁵.

Z pewnością najgłośniejszym echem odbiło się zabójstwo, jakiego dopuścił się w 1555 r. Maciej Borucki na Walentym, krawcu i mieszczaninie łączyckim. Sprawę do sądu grodzkiego w Łęczycy wniosła Anna, wdowa po Walentym. Dnia 27 sierpnia 1555 r. przeprowadzona została wizja lokalna we wsi Borucice. Uczestniczyli w niej szlachetni Maciej Chorkowski i Jan Pruskowski wraz z opatrzynym Janem Januszem z Łęczycy, woźnym ziemskim łączyckim. Dokonali oni identyfikacji zwłok na drodze publicznej w pobliżu wsi Borucice. Ciało Walentego pochowane zostało na cmentarzu obok kościoła Dominikanów w Łęczycy⁵⁶.

Zabójstwo Walentego na drodze publicznej prawdopodobnie przez dłuższy czas pozostawało żywym i często wspominanym wydarzeniem wśród mieszczaństwa łączyckiego. Zapewne w potocznej próbie wytłumaczenia tego tragicznego wydarzenia, zgodnie z duchem epoki, sądzono, że zabójca inspirowany był przez złego ducha, diabła i działał pod jego wpływem. Przypuszczać można, że Boruckiego pospolicie nazywano Borutą. W tym kontekście przypomnieć trzeba osobę Boruty z Borucic z 1481 r. Jeśli zaprezentowana powyżej identyfikacja osób jest poprawna, to byłby on stryjecznym dziadem Macieja Boruckiego, a więc także należałby do rodziny Duków. Rozważyć należy także sprawę, czy szlachcic odnotowany w 1481 r. występował z imieniem własnym (Boruta), czy też jedynie z przydomkiem (Boruta), zastępującym mu imię otrzymane na chrzcie. W razie tego drugiego przypadku moglibyśmy założyć, że dziedzice z Borucic nosili także przezwisko Boruta.

Posuwając się powyższym tokiem rozumowania, można przyjąć, że również Maciej Borucki mógł być nazywany Borutą. W związku z tym liczyć się trzeba z powstaniem opowieści o groźnym i złym szlachcicu Borucie, który – nawiedzony przez diabła – zagroził Łęczycy i jej mieszkańcom. Z czasem Boruta utożsamiony został z samym diabłem, który pod postacią szlachcica wyrządzał szkody w mieście i grasował w najbliższej okolicy.

⁵⁴ AGAD, ŁG, ks. 20b, k. 100v.

⁵⁵ AGAD, ŁG, ks. 38, k. 398v.

⁵⁶ AGAD, ŁG, ks. 39, k. 603.

DESCENDANTS OF BORUTA – BORUCCY FROM BORUCICE IN THE ŁĘCZYCA REGION

SUMMARY

Borucice (powiat of Łęczyca) emerged as a result of ownership divisions of the village of Sobiesławice. During the Jagiellonian era, descendants of Boruta from Sobiesławice, it means Boruccy from Borucice, who were a petty-noble family. In 1555 Maciej Borucki killed the townsman of Łęczyca, Walenty. Perhaps this event contributed to the creation of the legend of Boruta devil, who, pretending to be a nobleman, posed a major threat to the inhabitants of Łęczyca and nearby towns.

Słowa kluczowe: Boruccy z Borucic, drobna szlachta, XV–XVI wiek, diabeł Boruta

Keywords: Boruccy of Borucice, petty-noble families, 15th and 16th centuries, the devil Boruta

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA I WYDAWNICTWA ŹRÓDŁOWE

Archiwum Główne Akt Dawnych (AGAD)

– AGAD, Archiwum Skarbu Koronnego, ks. 14–16.

– AGAD, Księgi łęczyckie grodzkie.

– AGAD, Księgi łęczyckie ziemskie.

– AGAD, Księgi orłowskie ziemskie.

Księgi sądowe łęczyckie od 1385 do 1419, cz. 1–2, [w:] Teki A. Pawińskiego, t. 3–4, Warszawa 1897.

Łaski J., *Liber beneficiorum archidiecezji gnieźnieńskiej*, t. 2, wyd. J. Łukowski, Gniezno 1881.

LITERATURA

Nowak T., *Własność ziemska w ziemi łęczyckiej w czasach Władysława Jagiełły*, Łódź 2003.

Nowak T., *Zaplecze osadnicze średniowiecznej Łęczycy*, [w:] *Łęczyca. Dzieje miasta w średniowieczu i w XX wieku. Suplement do monografii miasta*, red. J. Szymczak, Łęczyca–Łódź 2003.

Nowak T., Pietras T., *Łęczyccy współrodowcy Oporowskich herbu Sulima do początku XVI wieku*, Łódź 2016.

Zajączkowski S., Zajączkowski S. M., *Materiały do słownika geograficzno-historycznego dawnych ziem łęczyckiej i sieradzkiej do 1400 roku*, cz. 2, Łódź 1970.